

ASPECTEN VAN WONEN IN OOSTENDE (NORBERT HOSTYN)

6 juli 1907

Om 3 uur 's namiddags in overtreding genomen om te wateren op den openbare weg ter Nieuwstraat, M. Pieter (vrijgesproken)

3 maart 1912

Om 10 ure 's avonds in overtreding genomen Ernest P. om te wateren tegen de muur der Wagon Lits (1 frank of 1 dag)

Om 10 ure Pieter L. om te wateren tegen de tafels der Vischmarkt (1 frank of 1 dag)

26 oktober 1912

Om 9 ure 's morgens in overtreding genomen Philomène C. om hare stoofbuis op de rooster der riool uitgeklopt te hebben ter Langestraat (vrijgesproken)

13 december 1912

Om 6 ¼ ure 's morgens overtreding bestatigd ten laste van Eugenie P. om haren aschbak uit te gieten in de goot op de Vischerkaai (1 frank)

5 november 1913

Om 6.40 ure 's morgens in overtreding genomen Melanie V. om ene seule vuil water met afval van krabben uit te werpen op de Vischmarkt

Om 7 ure Leonie B. om een seule zand en afval van de herberg en de wagen op de straat te werpen in het Straatje zonder Einde.

19 juli 1914

Om 6 ure 's morgens ten laste van Melanie V. om haar plichtig te maken vuiligheid op de riool te gieten : kurken, citroenen, sulferdoozen en papier. De riool was reeds verstoppt. Een half uur later 30 eierschalen.

Zomaar enkele faitdivers uit het verslagboek van een Oostends politieagent¹. We kunnen er nu om lachen. Maar ze leren ons dat sommige Oostendenaars – en door hun schuld de straten – niet steeds een toonbeeld van netheid waren. Dan hebben we het nog niet eens over de uitlaatgassen van de duizenden haarden en kachels, de indringende geur van de visrokerijen, het vocht dat uit de viskarren droop, en wat paarden en honden op straat achterlieten. Een eeuw later gaat de strijd tegen sluikestorten, achteloos of opzettelijk weggegooid zwerfvuil, pollutie, wildplassen en hondenpoep nog steeds door.

WONEN...

...dat is niet alleen de architectuur, de stenen, de urbanisatie. Dat is ook de mens die woonde... met zijn grote en kleine kantjes. Oostende wordt telkens weer overspoeld door nieuwe generaties mensen. Ze dringen de vroegere bewoners in de vergetelheid.

Oostende leeft, wisselt voortdurend van uitzicht. Straten, pleinen en plantsoenen worden heraangelegd. Oude gebouwen verdwijnen en nieuwe komen in de plaats. Ideeën over wonen, winkelen, werken en ontspanning evolueren. Bouwtechnieken worden steeds meer gesofisticeerd en laten sneller bouwen toe. Nieuwe sociale inzichten en noden, nieuwe

¹ Overgenomen uit "Lange Nelle", tijdschrift van de Oostendse Gidsenkring

technieken en faciliteiten vragen constant om nieuwe concepten. Dat alles vertaalt zich in vele veranderingen die een doorlopend proces vormen.

70.000

Wonen in Oostende anno 2007 doen we met zo'n 70.000. In 1533 telde Oostende 5.265 inwoners. Het bevolkingsaantal is in een kleine vijf eeuwen tijd, dus ongeveer verdertienvoudig. Maar erg rechtlijnig ging deze aanwas niet. In 1661 waren het er zo'n 6000. In 1615-1617, 1624-1626, 1630-1633 en 1637-1640 waren er pestepidemieën geweest die de lokale bevolking sterk hadden uitgedund. In 1842 stond de teller op 13.485, in 1866 op 16.726.

VAN VOORHISTORISCHE MENS TOT MIDDELEEUWER

Voordat de Romeinen dit gebied veroverden in 57vChr. was het schaars bewoond want daarvoor totaal ongeschikt : een grillige zee, een waddengebied en een veenachtig hinterland. Vis en kleinwild trokken vissers en jagers aan, de turf –dé brandstof van toen- turfstekers. Langs de kustlijn werd al in de IJzertijd zout gewonnen.

Het middeleeuwse vissersdorp Walraversijde werd genoemd naar een zekere Walraf. Oorspronkelijk lag het ten noordwesten van het huidige Domein Raversijde, waar nu het strand is. Ook het oude Mariakerke lag waar nu strand is. In januari 1394, toen een zware storm onder andere een deel van Oostende van de kaart veegde, werden ook Mariakerke en Walraversijde zwaar getroffen. Hectaren land verdwenen onder het landinwaarts geblazen duinzand. De inwoners waren gedwongen te verhuizen en het dorp werd achter de verstoven duinen heropgebouwd. Walraversijde ging definitief ten onder tijdens het Beleg van Oostende, toen het gebied diende voor kampementen en logistieke parken van het Spaanse leger. Toen in 1860 de kapeltoren uit 1420-1430 werd gesloopt, verdween de laatste herinnering aan het dorp.

OOSTENDE

Oostende, dat voor 't eerst in 1072 vermeld werd, was eerst niet meer dan een vissersgehucht, afhankelijk van Mariakerke. Maar Oostende kende een grotere groei en overvleugelde Mariakerke. In 1267 verleende Margareta van Constantinopel aan het Oostendse bestuur de rechten om een marktplaats aan te leggen en hallen te bouwen.

Die middeleeuwse stad lag op het langgerekte eiland voor de kust, Testerep genaamd. Nu moeilijk voor te stellen. Denk misschien aan iets zoals de Waddeneilanden, maar veel kleiner en dicht bij de kust. Bij zware stormen in januari 1394 werd deze stad bijna volledig overstroomd en door de meeste bewoners noodgedwongen verlaten. De mensen vestigden zich toen ten zuiden van de dijk die al in 1390 door het Brugse Vrije (het bestuur van het platteland) was opgeworpen.

In het begin van de vijftiende eeuw werd hier een nieuwe stad gebouwd met geometrisch stratennet : evenwijdige straten en straten die elkaar loodrecht kruisten. Het stadhuis kwam er in 1411-1418, de kerk in 1438, de kerktoren in 1478. Maar deze stad werd in 1489 al verwoest door de troepen van Maximiliaan van Oostenrijk. De wederopbouw startte snel.

VERWOESTEN OM DAN HEROP TE BOUWEN

Na de totale verwoesting tijdens het Beleg van 1601-1604 werd de stad weer van nul heropgebouwd. Het stratenplan werd op advies van Wenzesclas Coberger, de bouwmeester van de Aartshertogen Albrecht en Isabella, opnieuw volgens het rationele "dambordpatroon" aangelegd. Het meest noordelijke stadsdeel werd opgegeven : wat nog restte verdween in zee en onder de nieuwe zeedijk. In 1616-1629 werd een stadhuis gebouwd op de plek waar voorheen de marktplaats was.

Er werd tijdens de eerste decennia van overheidswege vooral werk gemaakt van het herstel van de straten : het dempen van steenputten op de nieuwe markt en van putten in het wegdek en verder het "calcyden" van de belangrijkste straten. De straat van de markt naar de Westpoort en de wegen naar en bij de Oostpoort kregen absolute voorrang. De kasseien kwamen uit het Noord-Franse Béthune. Er werden ook her en der primitieve afwateringssystemen aangelegd. Zo betaalde het stadsbestuur in 1620-21 voor "het leveren maecken ende legghen van een nieuwe buyse upde oostzyde vanden rampaerde desen stede tot afloopen ende suveren van het water van de erfven achter de nieuwe caystraete ende elders".

De huizen in de stad waren nu bijna allemaal in (bak)steen, wat voor het Beleg niet zo zal geweest zijn. Stenen huizen waren veel veiliger qua brandrisico. Helaas beschikken we niet over accuraat beeldmateriaal. Qua architectuur was er trouwens weinig vermeldenswaard. Noch de barokke kerken en kloosters van de Kapucijnen, de Zwartzusters of de Conceptionisten, noch het Stadhuis, noch de barokke "Hoge Wacht" op de Grote Markt waren architecturale hoogstandjes. Bovengronds is niets meer te zien uit deze tijd.

Zoals de Britse reiziger Willam Lord Fitzwillam in 1663 opmerkte, zag men vanuit elke straat de stadswallen, behalve aan het einde van de straat waar de kerk stond. De stad was omgeven door stevige wallen en bolwerken, buitenwerken en brede grachten. Bij hoog tij omsloot het water de stad.

DE ACHTTIENDE EEUW

In 1706 werd de stad opnieuw verwoest, ditmaal door de Engelsen als een gevolg van de Spaanse Successieoorlog. Vanaf 1711 werd er gebouwd aan een nieuw stadhuis op de plaats van het voormalige Feest- en Kultuurpaleis. De ambitieuze plannen, in barokstijl, waren van de befaamde pater-architect Jan Vrijeels maar werden nooit volledig uitgevoerd. Ook vele woonhuizen moesten opnieuw gebouwd worden.

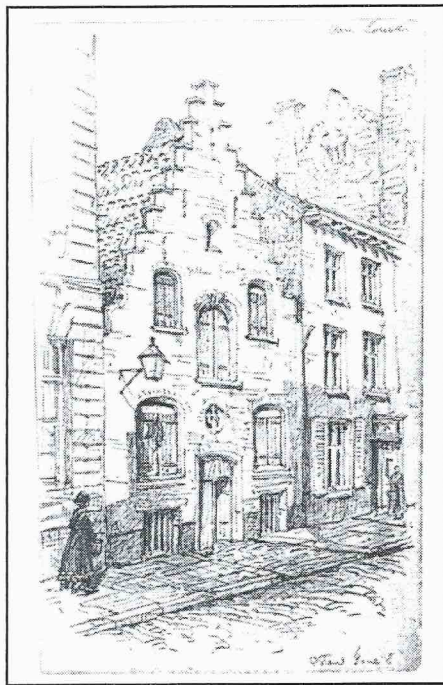
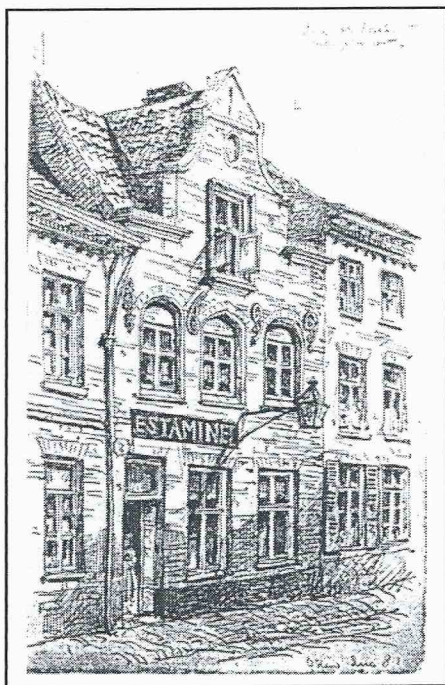
De Oost-Indische Compagnie bracht van 1718 tot 1727 grote drukte en welvaart in de stad. De toegestroomde handelaars, bedienden, havenwerkers moesten onderdak hebben en dus was er intense bouwactiviteit.

De beschietingen door Franse troepen in 1745 brachten andermaal grote schade toe. Maar onder Maria-Theresia en Jozef II was er een nieuwe periode van welvaart gestoeld op overzeese handel. In 1781, ten tijde van de Amerikaanse Vrijheidsoorlog, werd Oostende door het politieke spel de enige neutrale haven op de West-Europese kusten. De haven kreeg het statuut van "vrijhaven" wat verregaande vrijstellingen voor heruitvoer van geïmporteerde goederen betekende zolang de trafieken onder Oostenrijkse vlag gebeurden. Illegale handel –smokkel– werd ruim getolereerd. Visserij, handel en nijverheid kenden een opwaartse lijn.

Er werd heel wat gebouwd om het woontekort ten gevolge van deze nieuwe bevolkingsexplosie op te vangen. Nadat de zuidelijke omwallingen waren geslecht, werd de zone tussen de Sint-Pieterskerk en de recent gegraven Handelsdokken bestemd voor wonen en nijverheid. De

urbanisatie van deze wijk bezuiden de Jozef II-straat was vooral het werk van de Oostendse Raadsheer bij de Geheime Raad Thomas de Gysperre. Aan de overzijde van de dokken kreeg de "Nieuwe Stad" stilaan vorm. Dit is de latere "Hazegraswijk". Er was plaats voor residentieel wonen, maar ook voor modale woningen en industrieën zoals oesterteelt en touwslagerijen.

Vele achttiende eeuwse huisjes werden nog naar barokke trant met trapgeveltjes gebouwd. Rond 1900 stonden er al niet veel meer. Twee resten er nog : het oude "Au château d'Espagne" in de Kapucijnenstraat 42 uit 1729 en het zgn. "Spaans huisje", Christinastraat 67 uit 1741, allebei fel gerestaureerd. Toen de Britse architect Ernest George in 1874 Oostende bezocht, stonden er nog heel wat van dit type huizen. Hij tekende er enkele in zijn schetsboeken.

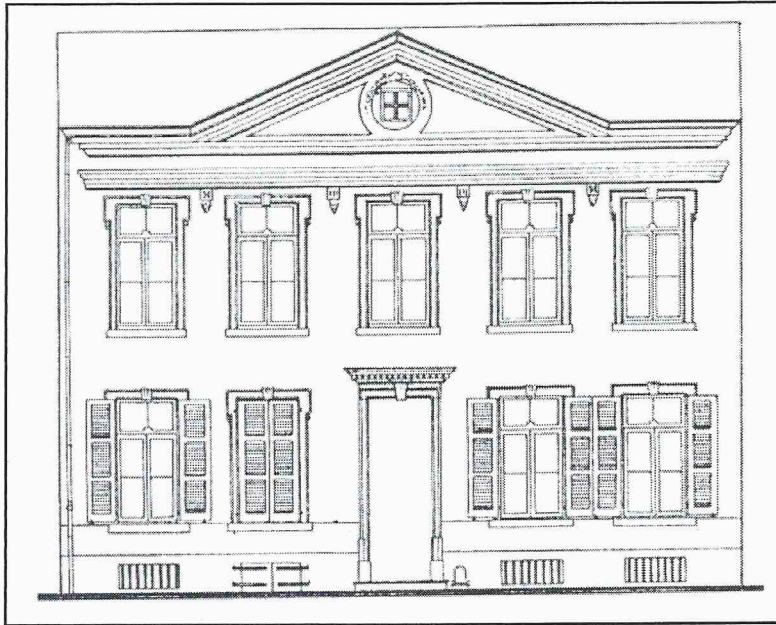
Huisjes met trapgevels in Oostende, getekend door Ernest George in 1874.

Maar voor vele andere simpele woningen, verder in de eeuw, hanteerde men een neoklassieke soberheid. Uit die tijd beschikt het Stadsarchief Oostende nog over een hele reeks bouwaanvragen².

Eén van de meest ambitieuze plannen was een volledige huizenrij langsheen de Keizerskaai (Vindictivelaan) tussen de Christinastraat en de Aartshertoginnestraat met één strak neoklassiek gevelfront naar plannen van J. Dossaer (1785). Alleen het middengedeelte werd gerealiseerd en omvatte een hotel, een vergaderzaal, een toneelzaal, kamers, twee monumentale trappen, stallingen en koetshuis. Het is nu het O.L.V.-College. Tot in de jaren '30-'50 van de vorige eeuw stonden nog er enkele prachtige herenwoningen uit die tijd : Louisastraat 9, Langestraat 72 en 82, Kaaistraat 18³ met opvallende met smeedijzeren hekkens omheinde "voortuin". Voor enkele jaren werd het huis in de Kapucijnenstraat 6 afgebroken : de achttiende eeuwse Bank van Herries. In de straten ten zuiden van de Jozef II-straat zijn er nog enkele bouwsporen uit die tijd, maar meestal verborgen door latere verbouwingen.

² De bouwaanvraag is raadpleegbaar op de website van het Stadsarchief Oostende : www.oostende.be > archief > bronnen online > bouwtekeningen

³ Daniel Farasyn, Kaaistraat 18, in : De Plate, 1978, p. 147.

Neoklassiek huis, Christinastraat 112

Neoklassiek huis, Langestraat 72

De Franse bezetting van 1792 tot 1814 maakte een abrupt einde aan deze gouden tijden. 1795 bracht het einde van het Vrijhavenstatuut. De burgerlijke bouwactiviteit viel grosso modo stil. Al bouwde burgemeester Arnold Hoys naarstig aan zijn woning in de Kapucijnenstraat. Het kwam in 1794 tot een conflict tussen zijn burens, de paters Kapucijnen en hemzelf over een verhoogde muur die de lichtinval in de kloosterkerk belemmerde. Wisten de paters toen veel dat ze kort nadien voorgoed uit hun klooster verdreven zouden worden...

Paquet-Syphorien, leergierige inwoner van Saint-Quentin, die in 1811-1813 een grote reis door het huidige België en het Rijnland maakte, schreef in zijn in 1813 gepubliceerde reisverslag : "Oostende kwam mij weinig aantrekkelijk voor. De oorlog heeft hier de handel en de scheepvaart stil gelegd en dan... al die huisjes, die laag werden gehouden omwille van de sterke zeewind.... ..Het enige gedeelte van Oostende dat op een moderne en regelmatige wijze werd aangelegd heet de "nieuwe stad", die zijn bestaan dankt aan de inzichten van keizer Jozef II" Hij merkte terloops ook badende dames, juffrouwen en heren op, allemaal door elkaar. Het toerisme was dus niet echt dood.

Tijdens het Hollands bewind was er vooral een kwalitatieve opwaardering van de stad : de bouw van de eerste "echte" schouwburg in Oostende nabij de toenmalige Westpoort en de aanleg van een wandelpark op de Hazegraswijk. Ze maakten het wonen in de stad aangenamer en rijker. Het park verdween nog geen twintig jaar later toen daar het spoorwegstation werd aangelegd. Dat station en zijn neogotische opvolger zouden later voor een concentratie van herbergen en hotels zorgen op het Hazegras. Neoklassieke stijl was nu algemeen voor de woningbouw : eenvoudig met baksteen en gepleisterde gevels, of, rijker, met gebruik van natuurstenen elementen.

HUISNUMMERS.

Vóór de achttiende eeuw was het begrip "huisnummers" zo goed als onbestaande in Oostende. In de vroege 18de eeuw werd een doorlopende nummering ingesteld en voor de huizentelling van 1769 kwam er een nieuwe, meer systematische nummering.

Het doorlopend nummeren had bijvoorbeeld als gevolg dat de huizen in de diverse huizenblokken uitkijkend op het Wapenplein, ver uiteenliggende nummers hadden. In 1794 werd de huinummering nog eens herzien, nog steeds volgens het systeem van doorlopende nummering. Pas vanaf 1860 werd het systeem dat we nu kennen met even en oneven nummering ingevoerd.

Even nummers links met het stadhuis (dat op het Wapenplein) in de rug, onpare rechts. Dat was althans de stelregel, maar er zijn uitzonderingen

LEOPOLD I LEGDE DE GRONDSLAG VOOR OOSTENDE ALS BADSTAD

Leopold I, die in zijn "Britse" tijd ruim met de "seaside-resorts" had kennisgemaakt, verkoos Oostende als de stad voor zijn zomerresidentie. Door de spoorverbinding met Brussel die al heel vroeg gerealiseerd werd, was dit een voor de hand liggende optie. Dit betekende het begin van een gedeeltelijke heroriëntering van de stad richting mondain toerisme. Vele vooraanstaande Belgische families, politici, bankiers en zakenlui, hielden er om diverse redenen aan –in een tijd van gebrekkige communicatiemiddelen- in de schaduw van de vorst vakantie te nemen. Royalty ontketende toen ook al een hype bij mensen die zich goed voelden in de schaduw van de kroon.

Als verblijf huurde Leopold I een achttiende eeuws neoclassicistisch herenhuis Langestraat 69, een pand dat hij later aankocht. Niet ver daarvandaan, op het einde van de Kapucijnenstraat, lag het nieuwe, in 1837 aangeplante stadspark, het Prinsenhof genaamd.

Het pand Langestraat 69 werd in de jaren 1770-1780 gebouwd voor de familie Van Moorsel. Het fungeerde tijdens de negentiende eeuw als Koninklijke zomerresidentie en herbergt nu het Oostends Historisch Museum.

Foto D. de Kievith.

In 1863 liet hij in de buurt, tegen de wallen in het verlengde van de Kapucijnenstraat nog een nieuw paleis bouwen naar een ontwerp van Léon Suys. Bij zijn dood bleef het project onafgewerkt en wat er stond werd later weer gesloopt. Pech voor wie inmiddels gespeculeerd had op een “koninklijke” wijk in die buurt. Oostende was toen een omwalde stad.

1865, het jaar van de troonsbestijging van Leopold II viel samen met het jaar van het ontmantelingdecreet voor Oostende. De omwallingen waren –gezien de evolutie in de oorlogsvoering- al een tijdje strategisch achterhaald en konden verdwijnen. Daardoor kwamen grote stukken bouwgrond vrij ten oosten, noorden en westen van de stad. Het slechten van de wallen, dempen van de grachten en bouwrijp maken van alle terreinen, duurde van 1865 tot 1877. Een urbanisatieplan werd opgemaakt en de bouwgronden verkaveld. De nieuwe badstad én de nieuwe visserswijken konden nu snel tot ontwikkeling komen. Leopold II plande zijn zomerresidentie nu in de westelijke duinen. Het mondaine centrum dat zich ontwikkelde rond het Prinsenhof, schoof mee op naar het westen. Dit ging ten koste van de buurt rond de residentie in de Langestraat, die misschien ook wel wat te dicht aansloot bij het visserskwartier.

DELBOUILLE & DUJARDIN : LUIKSE “WONDERBOYS” IN OOSTENDE ANNO 1875

De Luikse notaris Louis Delbouille⁴ (Ans 1825-Oostende, 1897) was de drijvende kracht achter deze verkavelingen. Architect Antoine Dujardin⁵ (Luik, 1848 – Oostende, 1933) werd zijn secondant.

⁴ M. CONSTANDT, Delbouille en Dujardin. Twee pioniers van het Oostendse toerisme, Brugge, 1981.

⁵ Alle hier genoemde architecten vindt u –met verdere verwijzingen- terug op de site van het Stadsarchief Oostende. www.oostende.be > archief > archiefsite > biografieën > architecten.

Delbouille begon onmiddellijk met een intense publiciteitscampagne en gaf zelf het goede voorbeeld door al in 1850 de zeedijkvilla "Molière" te laten bouwen. Tegelijk bouwde zijn schoonbroer Jean Morel er de "Villa des Hironnelles". Jean Morel was dus één der eersten die een stuk grond uit de verkaveling aankocht, voor welgeteld 11.050 fr. De Oostendse architect Rosseels werd belast met beide projecten.

Een andere architect die Delbouille aansprak in Oostende, was de Brusselaar Jule Van Ysendyck voor het bouwen van het "Ostend House", zijn riante herenwoning in de Leopold II-laan.

De verkoop van de gronden ging niet zo vlot als Delbouille had gehoopt. Achter die verkaveling werd pas een punt gezet in juni 1912 met de verkoop van 101,014 m² in de Van Iseghemlaan.

In den beginne varieerde de grondprijs op de zeedijk van 315 fr de m² (de prijs van de grond voor het Royal Belge naast het Kursaal), tot 100 fr per m². Grond op de visserskaai was nog goedkoper: tegen 50 fr per m², veranderde hij van eigenaar. De grond aan de Torhoutsesteenweg werd zelfs verkocht tegen slechts 18,75 fr per m². Op die gronden werden vrij vlug constructies opgetrokken.

Op de zeedijk kwamen villa's en hotels. Sommigen daarvan werden naar het concept van de architect Antoine Dujardin gebouwd, maar de kopers deden ook op andere architecten beroep: Leopold Delbove (Villa des Dauphins), Antoine Menessier (Villa Albert), Joseph Naert (Hôtel de la Digue) en anderen verzorgden puike relaties in classicerende of meer opulente eclectische stijl.

De bekendste in Oostende verblijvende architecten waren naast Antoine Dujardin, Henri Carbon, André Daniels, M.A. De Donquers, Charles Pil, Achille Raoux, Gustave Vandamme, Jean Gobin.

Architecten uit het binnenland voerden losse opdrachten uit in Oostende: Jules van Ysendyck, Franz Devestel, (Zeedijk 114; 1908; gesloopt 1977-78), Alban Chambon (café "La Terrasse" in de Van Iseghemlaan), Paul Hankar (de "Villa Mackintosh" op de hoek Van Iseghemlaan/Helling Christinastraat)... A. Menessier was auteur van heel wat zeedijkvilla's, Edmond Serneels bouwde in de Van Iseghemlaan 99, de "Villa Gabrielle" met een schitterende neogotische gevel (gesloopt 1979). Octave Van Ryselberghe bouwde de villa's "Les Terrasses", "Primerose", "Trèfle" en het flatgebouw "Le Ponant" (Zeedijk; Mariakerke). "Le Ponant" was duidelijk modernistisch en betekende een breuk met het gangbare eclecticisme ten voordele van een meer sobere bouwtrant met art-nouveauekenmerken.

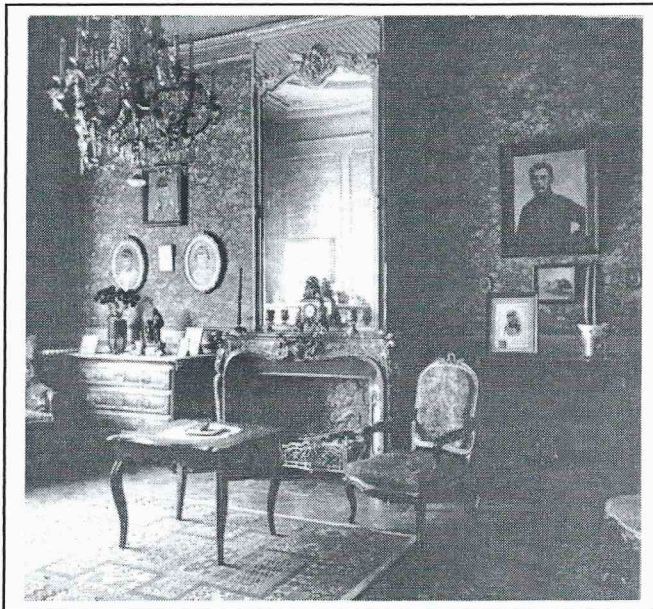
De privéarchitectuur was vooral geconcipieerd in de geest van het eclecticisme. Het aandeel van zuivere neostijlen was al veel minder en art-nouveaucharctuur was zelfs bijzonder schaars. In Raverijde stonden in de Oostlaan twee pure art-nouveauvilla's: "Noë" en "Margot".

De villa's waren in origine vaak tweede verblijven van welstellende families uit het binnen- of buitenland: de Hemptinne uit Gent, Verbist (verwant met minister Beernaert), Henri-Charles Braconnier de Macar, industrieel uit Bomal en zijn schoonbroer Hippolyte Louis Nicolas Mersch....

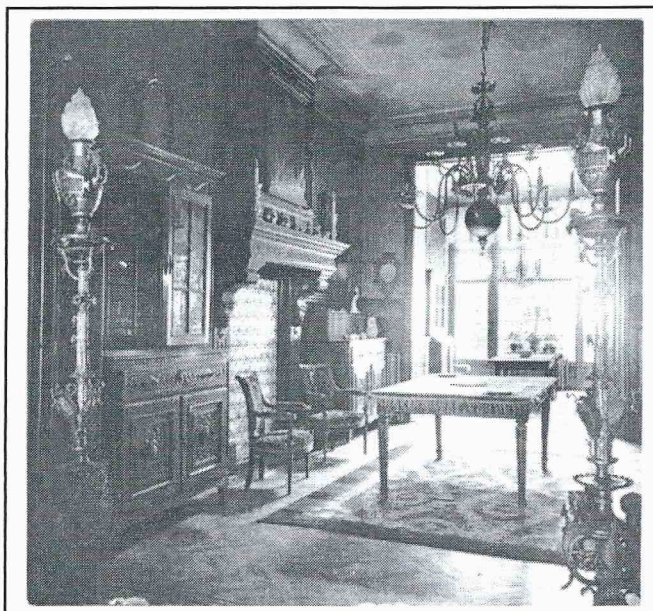
Zeedijkvilla's of die in de betere zijstraten waren volgens een vast type gebouwd. Er waren twee of drie verdiepingen en één of twee zolderverdiepingen. De gevel was in natuursteen, combinatie baksteen-natuursteen, bezet met (glazuur)tegels of gepleisterd. De bouwstijl was meestal eclectisch, een zeldzame keer neogotisch of art nouveau. De voordeur en het trappenhuis waren of links of rechts. Naast de decoratieve voordeur was er een sierlijke voetschraper. De voordeurbel was nog een échte bel met een trekker. Sommige herenhuizen hadden een koetspoort en een heus koetshuis achteraan.

De lambrisering was uit hout –meestal Amerikaans grenenhout- of uit marmer. De kelders waren hoog en hadden soms een aparte dienstingang. Daar was het kolenhok, de wijnkelder, de keuken en de werkruimten voor het huispersoneel. Soms was er een schotellift (“monteplat”) om de spijzen van de keuken naar de eetplaats te hijsen.

Op de diverse verdiepingen waren er twee, soms drie kamers na elkaar gedecoreerd met muur- en plafondschilderingen of met imitatiegoudleer of textiel bespannen muren, parketvloeren, sierschouwen in marmer. De gelijkvloerse kamer aan de straatkant was soms gedeeltelijk opengewerkt tot een loggia die versierd was met tegeltableaus. Op de verdiepingen waren er erkers en balkons. Badkamer en water-closet waren nu standaard. Op de zolderverdiepingen sliep het huispersoneel. Verwarming gebeurde met kolenkachels en open haarden. Gasverlichting werd mettertijd vervangen door elektriciteit. In sommige huizen zijn nog de sporen van gasverlichting te vinden : in het Conservatorium en het Ensorhuis bijvoorbeeld.

De villa van notaris Berghman in de Van Iseghemlaan, ten tijde van de volgende bewoners. 1940. Foto Antony.

De villa van notaris Berghman in de Van Iseghemlaan, ten tijde van de volgende bewoners. 1940.

Al vóór WO I verloren de meeste van de zeedijvillas's hun oorspronkelijke functie van privézomerverblijven en vele werden tot hotel of pension omgebouwd, wat vaak gepaard ging met veranderingswerken waarbij ook de fraaie gevels niet gespaard werden.

DE BOUCHERY

In 1910 kocht apotheker Albert Bouchery⁶ het stuk grond aan het Marie-Joséplein waarop vroeger deels de Schouwburg stond. De rest van de gronden was gebruikt om het plein te vergroten. Zijn deel samen te voegen met de gronden van zijn aanpalende apotheek beschikte hij over zo'n over 629 m² met gevel over de volle lengte van de oostzijde van het plein.

Hij liet hier een appartementsgebouw⁷ optrekken naar plannen van Raoux. Het was vijf verdiepingen hoog met acht kleine handelspanen op de benedenverdieping. Dit is de lokale variant van wat men "Franse appartementen" noemde : het bood alle comfort van een villa of herenhuis maar was alles op één niveau.

Met mooie luxueuze appartementen boven en aanvankelijk florissante zaken op de benedenverdieping bleef de "Bouchery" beeldbepalend tot in de jaren 1980, al kwam het fel beschadigd uit W.O. II.

In 1995 bezweek het onder druk van de bouwpromotoren. Er werd niet geopteerd voor een restauratie of voor nieuwbouw met gevelbehoud. De nieuwe "Bouchery" is een concept van architect Bob Van Reeth (1996).

⁶ J.M. BEKAERT, Albert Bouchery, in : De Plate, 1994, p. 8-12.

⁷ Beeldbank Stadsarchief Oostende : FT/D0950;FT/D0504; FT/D0848

MARIAKERKE VERLENGT OOSTENDE

Door toedoen van Leopold II werd op in 1895 een oppervlakte staatsgrond op Mariakerke aan de Engelse kolonel North verkocht. Hij stierf reeds het jaar daarop zodat hij niet veel uitgevoerd heeft van zijn concessie. Een deel van de verkaveling werd overgenomen door een Antwerpse firma, de nv Ostende – Extension, voor dat doel gesticht in 1898.

Tussen het Royal Palace Hotel en het gehucht genaamd “Albertus” kwam er een tweede grote bouwzone voor villabouw. Het was architect Antoine Dujardin die belast was met de verkaveling en de verkoop van de loten bouwgrond. Op de dijk stond hier de Villa Osterrieth van de gelijknamige schatrijke Antwerpse bankiersfamilie. Prins Albert en Prinses Elisabeth logeerden er vaak tijdens de vakanties. Zo komt het dat Prinses Marie-José er geboren werd. Een Brusselse arts, Louis Joux⁸, verwierf 18 villa’s in Mariakerke waarvan hij er zeventien verder verhuurde.

Octave Van Ryselberghe bouwde het appartementsgebouw “Le Ponant” op de Zeedijk in Mariakerke. Dit was al duidelijk modernistisch en betekende een breuk met het gangbare eclecticisme ten voordele van een meer sobere bouwtrant met art-nouveauekenmerken. Dit had alles te maken met de ontvankelijkheid voor nieuwe trends vanwege bouwheer en architect.

NIEUWE TIJDEN – STIJGEND COMFORT

Zonder water geen leven. Het water⁹ voor het huishouden werd bekomen men eeuwenlang ofwel door regenwater op te vangen ofwel door het aanleggen van een steenput waarin grondwater “geslagen” kon worden met een “slagammer” of opgehaald met een pomp. Vele voornamen huizen hadden hun eigen waterput en voor de andere waren er op vele plaatsen in de stad publieke pompen. In 1852 telde Oostende twintig publieke pompen. Een artesische put met twee fontein en stond er vanaf 1859. Er werd ook water aangevoerd uit de vaart naar Brugge.

Een “Engelse filter” in steengoed zorgde er vanaf de negentiende eeuw voor dat het water enigszins gezuiverd werd. Ook de notie dat dat water gekookt moest worden, drong niet tot iedereen door.

De eerste watertoren van Oostende kwam in 1872 in gebruik. De tweede stortte in na korte tijd in gebruik te zijn geweest, wat voor immense problemen zorgde. De derde, die er met zijn kantelen als een middeleeuwse toren uitziet, staat nog steeds en wacht op een zinvolle bestemming. De waterpompen¹⁰ in de stad bleven bestaan want lang niet iedereen was op het net aangesloten. In die tijd waren er 34 pompen met gratis waterbedeling in de arbeiderswijken. “Lopend water op de kamer” was heus een meerwaarde voor pensions en hotels. Het werd met trots geafficheerd.

Verlichten gebeurde eeuwenlang met kaarsen en olielampen, later met gas en petroleumampen. Gas in Oostende was er vanaf 1844, gefabriceerd in het gasgesticht waar nu het Gerechtshof staat. Aanvankelijk alleen voor de bewoners van het oude centrum. Een bestaand woonhuis uitrusten voor gasverlichting betekende toen een ingreep en een investering die alleen de meest welstellenden zich konden permitteren. Bij de bouw van nieuwe woningen in de stad was de aanleg van gasleidingen veralgemeend; tot de elektriciteit zijn intrede deed, aanvankelijk bijna alleen voor verlichting. Elektriciteitsdistributie was er vanaf 1894 in Oostende. In 1908 waren er amper 106 klanten, in 1912 toch al 268.

⁸ M. CONSTANDT, Het villaïmperium van dr. Joux te Oostende voor 1914, in : Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis, 1983, pp. 101-107

⁹ A. VANDENAUWEELE, Gas, elektriciteit en water te Oostende, Oostende, 1982

¹⁰ Beeldbank Stadsarchief Oostende FT/C4022; FT/B1848

Ook voor de elektriciteitsbedeling gold dat eerst alleen het oude centrum uitgerust werd. Bij het uitbreken van WO I was dat de toestand. Mariakerke – toen nog een afzonderlijke gemeente – had vanaf 1897-1898 een eigen elektriciteitsvoorziening. Die centrale stond op de hoek van de Northlaan en de Nieuwpoortsesteenweg. Later kwam daar een schooltje.

De telefoon rinkelde in Oostende voor 't eerst op 1 juli 1886. Er was al wel de telegraaf en de postbedeling was verbazend snel zodat brieven en kaarten ook als conversatiemiddelen dienden. Maar de telefoon bleef voorlopig slechts tot enkele tientallen abonnees beperkt. Tweeënveertig in 1887, 750 in 1914 en al 1.760 in 1930. Tijdens WO I werden de meeste telefoons bij privépersonen verwijderd door de bezetter.

In 1939 werd het telefoonnet geautomatiseerd. De oude nummers verdwenen en in de plaats kwamen combinaties met vijf cijfers. Op 19 juli 1974 veranderden de cijfers opnieuw : nu werden het zescijferige combinaties. Enkele jaren geleden gingen de zonennummers integraal deel uitmaken van het telefoonnummer. De gsm –in opmars vanaf ca. 1996- bevrijdde de mens van een vaste plaats om te telefoneren en gebeld te worden.

KEERZIJDEN

Vóór WO I woonde de vissersbevolking tamelijk geconcentreerd in een wijk tussen de Visserskaai, Langestraat, Capucijnenstraat en Jozef II-straat. Er waren in die volkse straten geen gezonde woonomstandigheden. Het waren meestal overbevolkte meergezinswoningen met eenvoudig interieur. Een haard of Leuvense stoof, met daarbij een spuwbak en een kolenemmer. Aan de muur hingen enkele prenten, meestal devotionalia. Een petroleumlamp, een zeepbak, een wasdraad, enkele kasten stoelen, een tafel en bedden maakten het interieur uit. Er was geen elektriciteit, stromend water of gas. In één of twee schamele kamers moesten kroostrijke gezinnen wonen.

In elke straat van deze wijk, maar ook elders, waren er steegjes waarin de ellende zich verder vertakte. En steegjes kende Oostende in overloed. We danken aan de legendarische "Garre van Konnee" of "'t Portje van Hoerah". Er was ook de steeg "'t Begynhof" in de Langestraat. Deze steeg bestond uit oorspronkelijk snel-snel gebouwde stapelhuizen en werkmanslogies van groothandelaar Jos Ricour ten tijde van de bloeiende Vrijhavenperiode, maar verworpen tot een armoehaard. Op het Hazegras waren er schrijnende toestanden in de Twaalf Apostelengang en in de "30 Weunsten". Het waren uiteraard ook de buurten die het hardst getroffen werden door de drie cholera-epidemies tijdens de negentiende eeuw.

Léonce Verbrugghe, een socialistisch voorman uit Oostende die zich het lot der vissers aantrok bezocht zo'n visserswoning : "Hier wordt het werk beredderd door een meisje van acht jaar, dat eten kookt gedurende moeders afwezigheid. Deze laatste leurt met vis en is naar de vismijn. Het vertrek bestaat uit twee kamers : een keuken, die zo eng is dat 4 of 5 personen zich er ternauwernood in kunnen recht houden en een kamer met twee bedden. Het is er nog tamelijk zindelijk. In hetzelfde gebouw ontmoeten we nog een andere vissersfamilie die negen kinderen telt. Het oudste is twaalf en het kleinste enkele maanden oud. Onder de oudere kinderen zijn er die langs de straten kuieren, de anderen zijn op school. Het is zaterdag : was- en kuisdag. Op de vuile plankenvloer, waarop korsten brood en visgraten verspreid liggen, vechten – te midden van een walgelijke lucht - 2 kinderen met vuil aangezicht, blootsvoets en met gescheurd en vuil slaapkleed, om het bezit van een suikerstok, terwijl de oudste zuster van 8 of 9 jaar in een hoek der kamer netten breit. Onder de stoof hangt een hoop linnen op een koord te drogen. In dezelfde kamer zien we twee bedden en een beddenzak die 's avonds ontrold wordt en nu opgeplooid als derde slaaplegger dient."

Nog andere buurten hadden een kwalijke reputatie. Zo de buurt van de huidige Heilig Hartkerk, destijds gekend als de "IJsput". Over de vieze, open Catharinakreek lagen de twee sloppen van de wijk "'t Kroontje", nl. de Hanegang en, oostelijk daarvan, de Arbeidersstraat. Ze daalden naast elkaar van de Torhoutsesteenweg naar de Kreek waarover een grote plank over lag. Jarenlang was de Hanegang voor voetgangers en fietsers de gewone, korte en gemakkelijke verbinding tussen de Torhoutse- en de Nieuwpoortsesteenweg, en vice versa. Vele ouders verboden hun kinderen daar door te lopen. De krotten, voor het merendeel bewoond door dagloners, voddenrapers, scharenslijpers, venters en allerlei dompelaars bleven – vooral die in de gore Hanegang – als het ware rechtstaan van de stank. Het was niet ongewoon dat sommige bewoners zich afreageerden met buien van agressiviteit. Vuilnis lag er in alle hoedanigheden, vast en vloeibaar. Een paar anekdoten mogen de ontstellende vunzigheid en armoede van de Hanegang illustreren. Zo moest aannemer P. Mares op de Nieuwpoortsesteenweg in de Hanegang een karweitje uitvoeren in een stulpje dat zo smerig was dat hij jasmouwen en broekspijpen had moeten toebinden tegen ... de "weegluisen". En onderpastoor C. Van Besien was er eens een oude man gaan berechten die stervende uitgestrekt lag op en toegedekt was met ... kolenzakken¹¹.

Apollonia Vanblaere woonde van 1905 tot mei 1937 in de Arbeidersstraat nr. 6.
Haar getuigenis :

"De 17 woninkjes van dat straatje waren eigendom van Désiré Kimpe. Hij had ze laten bouwen op de grond die hij 2 fr. per m² had betaald. In de smalle huisjes, 4,5 m breed, viel men met de deur in huis : twee kamers achter elkaar en erboven een zolder. Daar hokten gezinnen van 10, 13 en zelfs 15 kinderen. Enkele huisjes werden zo proper mogelijk gehouden. Op de vloer van rode tegels werd zand gestrooid rond de "buisenstoof". Behangpapier was luxe en daarom waren de muren van onderen geteerd en van boven gewit. In die twee impasses had bijna iedereen een hond "om d'armoede van de deur te blaffen" zodat die "garren" alle dagen weergalmden van gekef en kindergeschrei. Honden en kinderen gaven natuurlijk dikwijls aanleiding tot ruzie. Die van de Arbeidersstraat vermeden contact met die van de Hanegang. Ze waren ervan gescheiden door de afsluitingsmuur van de kleine "koertjes". Het verschil in status sprak niet alleen uit de benaming "straat" tegenover het denigrerende "gang". De krotwoningen van de Hanegang waren nl. niet alle voorzien van een "vertrek". Ze hadden ook geen regenput zodat water bijgesjouwd moest worden, met emmers aan een juk of tussen een hoepel, uit een of andere publieke fontein in de buurt. Vuile kleren werden uitgespoeld in het ondiepe maar twijfelachtige water van de Kreek die af en toe schoongemaakt werd door de stad. Regelmatig viel er een kind in, zonder erg. Voor die plank over de Kreek moest (tot de oorlog in 1914 uitbrak) ieder gezin 1 fr. per jaar betalen aan D. Kimpe. In diezelfde tijd bedroeg de huishuur in de sloppen 13 fr. per maand. Er waren natuurlijk slechte betalers. Het gebeurde dat sommigen 6 maanden ten achter waren en dan plots, met hun schamele huisraad, hals over kop verhuisden zonder te betalen. Nooit stonden de huisjes leeg want zodra er één vrij kwam, werd het bezet."

Wie nu door de MacLeodstraat en langs het MacLeodplein naar de Torhoutse Steenweg kuiert kan zich moeilijk voorstellen hoe schrijnend die plaats er 80 à 100 jaar geleden uitzag.

¹¹ G. BILLIET, Omtrent de oprichting van de H. Hartparochie en de H. Hartkerk. In : Ostendiana V, Oostende, 1986, pp. 189-215.

G. BILLIET, De IJsput en omgeving, in : De Plate, 1976, p. 4.

HET NEGERDORP

Op de oosteroever van de havengeul, op een gebied gekend als "Lisjemores" nabij de vuurtoren groeide in de tweede helft van de negentiende eeuw een volkse wijk die –beschaafd- als "Vuurtorenwijk" werd geduid¹². Het was toen nog Bredens grondgebied. Enkele langgerekte straten werden bewoond door mensen die met de visserij of de scheepvaart te maken hadden. Het was een leefwereld op zich met soms ruwe kantjes.

In 1877 werd dit stukje Bredene geannexeerd door Oostende. Voor de aanleg van een nieuw visserijdok, een nieuwe vismijn en voor industriegronden, waartoe al in 1912 beslist was, werd de Vuurtorenwijk onteigend in de jaren twintig. Zo bleef niets meer over van deze eens zo levendige gemeenschap. De zusterschoolschool, het klooster, de bakker en de slager, de cafés en 't bazarke sloten de deuren. Een sociaal weefsel werd uiteengerukt.

En de lokale benaming "negerdorp"? Die zou geweest hebben op de vele stokers en schouwvegers van de stoomschepen die daar woonden en door het vuile werk zwart als roet waren.

O.P.E.X.¹³

Tegelijk met het verdwijnen van de oude vuurtorenwijk werd er een nieuwe gepland ten oosten van de Dr. E. Moreauxlaan, op gronden die voorheen hoofdzakelijk dienden voor kleine land- en tuinbouw. De stad nam de beslissing die gronden ineens te verwerven en er stelselmatig wegen, riolen en andere nutsvoorzieningen aan te brengen en de gronden dan als bouwgrond door te verkopen.

We kunnen alvast stellen dat de bouwactiviteiten op de O.P.E.X. (Ostende Phare et Extensions) pas goed startten in 1925, met een noodzakelijk dalende trend tijdens de crisisjaren om dan na WO II wat te herpakken.

Het oorspronkelijk karakter van de wijk, initieel toch hoofdzakelijk bestemd als wijk voor vissersfamilies en voor sociale woningbouw, vervaagde mettertijd meer en meer door in- en uitwijking. De administratieve en stedenbouwkundige grens met Bredene is inmiddels visueel totaal verdwenen.

EIGEN HAARD IS GOUD WAARD

Degelijke, goed uitgeruste woningen in een aangename leefomgeving, te huur of te koop tegen betaalbare prijzen : dat is zowat de doelstelling van de sociale woonmaatschappijen. Oostende telt er drie. De Oostendse Haard¹⁴ werd gesticht in 1920. Ze zorgde voor een sociale woonwijk in het westen van de stad. In 2001 blies de huurderscoöperatieve "De Gelukkige Haard" vijftig kaarsjes uit. Tot dan had ze 1.802 woningen gebouwd in Oostende en Bredene. Anno 2006 waren het er reeds 2.200.

In Oostende zijn ook nog de sociale huisvestingsmaatschappijen "Gelukkige Haard" en "Onze Landelijke woning" actief. De huurprijs wordt bepaald op basis van het inkomen en wordt jaarlijks geactualiseerd. Om in aanmerking te komen mag het loon niet boven een bepaald

¹² R. WEISE, De Schorre van Lissemeris en de oude Vuurtorenwijk, Oostendse Historische Publicaties 16, Oostende, 2007.

¹³ L. COULIER, Een beetje ruw maar oprecht, [Oostende], [1999].

¹⁴ De Oostendse Haard, Oostende, 2003.

bedrag uitkomen en mag men geen woning in eigendom of vruchtgebruik hebben. Er is ook aankoopmogelijkheid.

WEDEROPBOUW : VAN ECLECTISME NAAR NIEUWE ZAKELIJKHEID

De wederopbouw van de Kuststreek werd toevertrouwd aan de Dienst der Verwoeste Gewesten. Deze dienst van het ministerie van Buitenlandse Zaken werd opgericht in 1919 en werd belast met de coördinatie van de wederopbouw. Ze stond in voor de verdeling van de buitenlandse hulp, de fondsen verkregen door nationale intekeningen en door leningen. Prioritair waren puinruimen, verwijderen van achtergebleven munitie, plaatsen van voorlopige bestrating en de voorbereidingen voor het toekennen van oorlogsschadevergoeding. Voor bepaalde categorieën van geleden schade ten gevolge van oorlogsfeiten kon immers een vergoeding geclaimd worden, betalingen die werden afgewenteld op de verliezers van de oorlog.

Lang niet alle vooroorlogse bewoners kwamen terug : aan de kust ging het sowieso al vaak om tweede verblijvers. Gevluchte inwoners hadden vaak elders al een nieuw leven opgebouwd, hadden er werk gevonden of waren er gehuwd. Andere gezinnen waren uit elkaar gerukt of zagen op tegen het moeizame wonen in een gebied dat totaal heropgebouwd moest worden.

De heropbouw van het gebied en de spectaculaire woonuitbreidingen na 1918 zorgden voor heel wat werk voor architecten en aannemers. Er zou nog veel traditioneel eclectisch of neo gebouwd worden, zij het vaak met minder architectonische decoraties dan voorheen.

Het zijn dus vooral de architecten van een jongere generatie –Isidoor Hintjens, Silvain Smis en Theo De Lee en enkele schaarsere ouderen met een merkwaardig soepel aanpassingsvermogen – in Oostende waren dat bijvoorbeeld Charles Pil, Henri Carbon en André Daniels- die de nieuwe bouw trends aan de middenkust zullen importeren : de “art deco” en later ook de “Nieuwe Zakelijkheid” of de “Internationale Stijlbeweging” en de “Bootstijl”.

Van die stijlrichtingen is er nog heel wat te bewonderen. De “art deco”, die reeds vóór 1914 kiemde, rekende af met alle neostijlen en eclectische stijlen, alsook met de “art-nouveau”. De vormentaal was totaal nieuw gedacht: decoratievormen die verregaand gestileerd waren, heel vaak geblokt van vorm, met een voorkeur voor driehoek- en trapeziumvormen; als siermotieven fungeerden gestileerde bloemen en planten (zonnebloemen, peulvruchten), stralende zonnen, combinaties van geometrische motieven...

In de “Nieuwe Zakelijkheid” werd de verstrakte gevelopstand nog verder doorgevoerd: onversierde rechthoekige bakstenen of natuurstenen lijstgevels met brede muurvlakken, geritmeerd door rechthoekige muuropeningen en verspringende vlakken. Dit alles erg functioneel zakelijk ogend. Onder invloed van of parallel aan het kubisme wordt het huis herleid tot een blokstructuur. In Oostende was Isidoor Hintjens een eminent vertegenwoordiger van die richting. Ook Silvain Smis en Theo De Lee zetten enkele karakteristieke gebouwen in die bouwtrant neer.

Naar het einde van de jaren dertig toe zien we al een verzwakking in die gestrengheid van de nieuwe zakelijkheid optreden : gebogen vormen verzachten de structuren. Een variëteit daarop was de “bootstijl”: het gebruik van ronde vensters die aan patrijspoorten doen denken, het integreren van metalen ballustrades als waren het relingen van transatlantiekers...

Verder werd er nog heel wat modern gebouwd in onbepaalde stijlen die niet zo heel direct aansluiten bij “art deco” of bij “Nieuwe Zakelijkheid”, bijvoorbeeld door architect Bernard Christiaens.

NIEUWE TYPES

Ook de gebouwentypes zelf maakten grote veranderingen door tijdens het interbellum : er kwamen naast de gewone woningbouw tal van appartementsgebouwen al dan niet met commerciële benedeverdieping, warenhuizen, garages, bioscopen...

Voor de doorbraak van de hoogbouw met diverse eigenaars, waren vier zaken van belang : een stevige juridische onderbouw geboden door de wet van 1924 op het mede-eigenaarschap, het veralgemeend installeren van liften én van parlofoons en het gebruik van gewapend beton. Het aanwenden van gewapend beton was een constructiemethode die totaal nieuwe architecturale perspectieven en een grotere brandveiligheid bood in vergelijking tot de klassieke bouwmethoden. Gewapend beton werd in Oostende ook reeds vóór 1914-18 gebruikt, o.a. door architect André Daniels in zijn "Hotel Excelsia", op de hoek Vlaanderenstraat/Adolf Buylstraat¹⁵. Typisch voor die vooroorlogse mentaliteit is wel dat de betonnen constructie gecamoufleerd werd onder cementen ornamentiek in eclectische stijl.

Een van de eerste appartementsgebouwen in Oostende was "Het Anker" op de hoek van de Kapellestraat en het Wapenplein. Het werd gerealiseerd in 1924-1925 naar plannen van de architecten Pil en Carbon. Het waren uitermate verzorgde en ruime appartementen met mooie materialen één wooneenheid per verdieping. Dit waren appartementen die nog echt "residenties" waren. Alle comfort van een woonhuis was aanwezig maar gespreid over één enkele bouwlaag.

Een ander typisch voorbeeld van zo'n vroeg appartementsgebouw in Oostende is "Marie-José" op de hoek Leopold II-laan/Marie-Joséplein van architect Selis. De gevel biedt een strak maar subtiel spel van gele baksteenvlakken. Dit gebouw is inmiddels beschermd. De gevel werd in 2005-2006 volledig gerenoveerd onder toezicht van de dienst Monumenten en Landschappen.

PLOTS VERDWEEN DE BABYLONESTRAAT¹⁶

Deze straat, tussen de Witte Nonnenstraat en de Jozef II-straat in, ontstond omstreeks 1790 op hovingen en onbebouwde gronden tussen het klooster van de Witte Nonnen en de stadskazerne in de Lijnbaanstraat, een terrein dat in de volksmond "De boomkens" heette. Tijdens de jaren 1781-83 startte de bebouwing van de straat. In 1922 verdween het terrein om plaats te maken voor een meisjesschool. Alleen een hoekhuis aan de Serruyslaan, een café met name "'t Hof van Belofte" bleef staan. Een klein plantsoentje markeert nog waar de straat ooit begon. Ook de naamvermelding. Ook de naamvermelding op de zijgevel bestaat nog.

Ook op andere plaatsen in de oude binnenstad zijn huizenblokken verdwenen : de huizenblok langs de Capucijnenstraat en de Cirkelstraat, de huizen op het driehoekige perceel gevat tussen de Sint-Franciscusstraat, Sint-Paulusstraat en Pastoor Pypestraat, destijds in de volksmond gekend als "Het Driehoekje"¹⁷ en nu gekend als het "Pauluspleintje". De gehele buurt rondom de Sint-Petrus- en Pauluskerk, die na de brand van de oude Sint-Pieterskerk en tijdens de bouw van de nieuwe een ware kaalslag kende om een visuele link kerk-kaai-station te verkrijgen.

¹⁵ Beeldbank Stadsarchief Oostende FT/C0156

¹⁶ D. FARASYN, Nog wat meer over de verdwenen Babylonestraat, in : De Plate, 2003, p. 178-181.

¹⁷ Anoniem, Het Driehoekje, in : De Plate, 1972, p. 3

HOOGBOUW VERALGEMEENT

Het centrum van Oostende werd zwaar beschadigd tijdens WOII¹⁸. Hoe verder uit het centrum weg, hoe minder frequent de schadegevallen waren. Het stadhuis, de bibliotheek, het kursaal, de post, de Vleesmarkt, het kaaistation, de carferrystation, het panoramagebouw, het Royal Palace Hotel en 28 andere hotels : allemaal vernield. In totaal werden 551 woningen vernield, 1.103 zwaar en 2.385 licht beschadigd.

Er was grote woningnood. De zogenoemde De Taeye-premie was een bouwpremie die de woningnood moest helpen lenigen. De premie moedigde gezinnen aan niet af te wachten maar zelf een eigen huis te bouwen. De premie bleef bestaan tot in de jaren '70 en is er de oorzaak van dat we in Vlaanderen zo ruim verspreid wonen op het platteland.

De overstroming van februari 1953 bracht nog meer woonellende in de binnenstad.¹⁹ Na WO II kregen de appartementsgebouwen snel een meer "democratisch" karakter. Het werd de trend langs de zeedijk maar ook in de zijstraten van de dijk en langs andere hoofdassen. Vele appartementen dienen als "tweede verblijven" van personen uit het binnenland en uit de buurlanden.

Snufjes die voor comfort moesten zorgen zoals vuilniskokers zijn nu omwille van het brandgevaar weer verboden. In vele appartementen vinden we ze nog, de stortkleppen werden echter dichtgelast.

STIJGEND COMFORT NA WO I

Heel wat metalen huisraad moest tijdens WO I overgedragen worden aan de Duitse bezetter. Het was maar één van de vele pesterijen waarmee de mensen tijdens de oorlog te maken kregen. De lawine van elektrische keukentoestellen kwam pas veel later : strijkijzer en broodrooster behoorden tot de vroegste toepassingen. Stofzuigers, koelkasten, diepvriezers, elektrische ovens, vaatwassers, blenders, magnetrons en stoomovens volgden. Tijdens de jaren vijftig en zestig was de elektrozaak Frigidaire²⁰ in de Kapellestraat een begrip in Oostende, net als de onmiskenbare elektroafdeling van de S.E.O.

In de late negentiende eeuw namen de muziekdoos en de piano in vele burgerwoningen een eminente plaats in : de piano of het harmonium was immers zowat het enige middel om muziek in de huiskamer te krijgen. Voor wie het zich kon permitteren, kon dit ook automatisch²¹. De grammofoon, die na uitvinding van het cilindertype in 1877 en de versie met draaiplaten, pas vanaf ca. 1900 gecommmercialiseerd werd, en de radio (ca. 1923) brachten niet alleen muziek in de huiskamer maar ook het gesproken woord. De neergang van het thuismusiceren en de bijhorende bladmuziek werd daarmee ingezet.

In 1933 werd er gelobbyd voor radiodistributie in Oostende maar het plan werd nooit doorgevoerd. Gekende handelaars in Oostende waren De Meester en Van Slembrouck. Ze verkochten de gekende merken van toen : Philips, Columbia, Seibt of Howard.

De grammofoon en de radio namen in de eerste decennia van hun bestaan een belangrijke plaats in binnen de woonkamer, net als de televisie vanaf de jaren '50. Meubilair in woonkamers werd herschikt in functie van de toen nog volumineuze kijkbuis die anno 2007 tot flatscreen verworpen is. Het tv-antennewoud dat in de jaren '50 en '60 de daken ontsierde, verdween

¹⁸ overvloedig beeldmateriaal in : De bevrijding van Oostende, Oostende, 1994.

¹⁹ Oostende onder water 1953, Oostendse Historische Publicaties 10, Oostende, 2003.

²⁰ Beeldbank Stadsarchief Oostende FT/C0483

²¹ www.pianola.nl

zienderogen nadat de kabeltelevisie een feit werd. Vanaf 1971 in Oostende, in de andere gemeenten iets later. Aanvankelijk kon de kabelabonnee slechts zeven stations ontvangen. Teletekst was er vanaf 1979. Ook de horden kijklustigen voor het uitstalraam van een elektrozaak die naar het wondere tv-kastje keken, waren toen al verdwenen.

DE WAS EN DE PLAS

Wasmachines verlost de vrouw vanaf de jaren '50 van een zware huishoudelijke taak : de wekelijkse was. Daarvóór werd in de meeste modale gezinnen een vaste dag uitgetrokken : de was koken in vervaarlijke ketels, omroeren, stampen, spoelen, schrobben op het wasbord, wringen, drogen, strijken... Maar de weg naar de volautomatische wasmachine van vandaag verliep in trapjes. Oudere Oostendenaars herinneren zich vast nog de houten -later metalen- tonnen met deksel waarop een vervaarlijke hefboomconstructie stond die door een motor werd aangedreven en die een roerspaan in de nog met vuur gestookte was ton heen en weer deed wentelen.

De Oostendse firma "Gloria" van Louis, Omer en Georges Brackx aan de Gistelsesteenweg 29 was al heel vroeg een speler op de markt van wasmachines.

VERWARMING

In de negentiende eeuw werd het verwarmen met kolen een algemeen verschijnsel in Oostende. Daarvoor moesten de meeste mensen zich vaak behelpen met houtblokken en turf. Van open haard ging het naar diverse fornuistypes zoals de "feu continu" of de Leuvense Stoof. Merken als Efel, Nestor-Martin en Surdiac kent iedereen. De kolengestookte gietijzeren kachel betekende een revolutie in de verwarming en de kooktechniek die we ons niet meer kunnen inbeelden : gedaan met de ketel boven de open haard. Gedaan met stoken met hout en turf. En vooral : er ontstond een grotere brandveiligheid.

Kolenkachels vergden een kolenkelder in huis met een -belast!- deksel in het troittoir en een heel netwerk van kolenhandelaars die aan huis leverden. Dit is nu zo goed als verdwenen. Ca. 1860 leverde bijvoorbeeld L. Van den Abeele uit de Aartshertoginnestraat 23. Later was Coppé een gekend huis. In de kleinhandel zag men tot in de jaren '70 van vorige eeuw courant hele stapels kolenzakjes wachten op hun kopers.

Ca. 1860 was H. Pannier in de Kapellestraat 52 het huis van vertrouwen voor kachels en kookpotten. Later waren er de huizen Delanghe aan de Nieuwpoortesteinweg en Poupert in de Wittenonnenstraat.

Centrale verwarming raakte na WO I stilaan ingeburgerd en betekende een grote ingreep in bestaande gebouwen. Kelders werden opgeofferd voor de ketels, buizen werden door het hele huis getrokken. Op zolder kwam er een expansievat. De ruimten voor de vensterramen werden voorbestemd voor de radiators, terwijl in bestaande huizen ook nog de reeds bestaande schouwen en schoorstenen restten. Deze waren beeldbepalend in het interieur. Maar hun functie was verloren. Er werd gaandeweg ook verwarmd met petroleum- en mazoutkachels, met aardgas en met elektriciteit.

In modernere gebouwen met centrale verwarming had een schouw in de woonkamer geen nut meer, maar vaak werd ze toch gebouwd en kreeg ze een decoratieve functie. De oeridee van de "haardplaats" leefde merkwaardig lang door!

Voor het gebied dat buiten het stadsgasnet viel, ontstond er mettertijd een oplossing in de vorm van gasflessen : "butagas" betekende een grote stap voorwaarts in het huiselijk comfort.

De idee van een "schoonste kamer" verdween stilaan : het was tot pakweg 1960 in vele modale gezinnen niet ongebruikelijk dat het "salon" enkel bij speciale gelegenheden gebruikt werd, maar wel een wekelijkse poetsbeurt kreeg.

Tot amper twee generaties terug bestonden vele menselijke activiteiten naast elkaar in de stad : er werd niet alleen gewoond, er was de kleinhandel en er was de dienstensector, maar ook vele kleine bedrijven waren in de stad gehuisvest : visrokerijen, brouwerijen, glashandels, schrijnwerkerijen, bottelarijen, zeepziederijen, chocolatiers... Kleine industrie die om praktische redenen –denk maar aan bereikbaarheid voor klant en leverancier!- maar ook ingevolge de strenger wordende reglementeringen weken uit naar industrieterreinen. In vele gevallen was er reëel brand- of explosiegevaar en het lawaai en andere overlast werden meer en meer als hinderlijk beschouwd.

RIANT WONEN

Het verdwijnen van het spoorwegemplacement rond het Maria-Hendrikapark in de jaren '50 liet toe de autoweg naar Brussel door te trekken tot in het centrum. Links en rechts verrees een villawijk die zeker de schoonste en meest luxueuze villa's van Oostende telde. We denken aan de huizen in Mercatorlaan, Boogschutterstraat, Jan De Clerckstraat, Verenigde-Natieslaan en Groendreef. Het nadeel van de luidruchtige autoweg, gedempt door dikke hagen buxus, namen de bewoners er maar bij.

HERENHUIZEN : SCHIJN IS NIET ALTIJD WERKELIJKHEID

Heel wat huizen van het type "herenhuisen" in Oostendse straten zoals de Amsterdamstraat, Romestraat, Edmond Laponstraat, Muscarstraat of in de Hippodroomwijk blijken helemaal niet – of toch niet lang- eenpersoonswoningen te zijn geweest. Alleen de gevel wekt de indruk. Vaak woonden hier al van in den beginne twee à drie gezinnen die elk een verdieping betrokken. Ook de kelders waren bewoond, vaak in combinatie met de gelijkvloerse verdieping. Deze kelders waren relatief hoog zodat er een venster boven het straatniveau uitstak. In de échte herenhuisen waren hier vaak de keuken en het personeelsverblijf. Dat kelderwonen was een element dat niet-Oostendenaars telkens weer opviel.

DE VERHUURKANTOREN EN DE IMMOBILIËN

Het doorlopende aanbod van koop- en huurwoningen bracht de komst van heel wat immobiliënegenschappen met zich mee. Zij namen de formaliteiten van verhuren en verkopen op zich in naam van de eigenaars. Eén van de oudste was De Smet in Oostende, zeker al in 1911 actief. Andere gekende huizen met min of meer lange traditie zijn Dermul (1955), Horemans, Van Beckevoort, Jacobs. Nieuwere spelers op de markt zijn bv. Quatacker of Degroote.

De huurwet van mei 2007 verplicht de verhuurders en de agences de huurprijs en de lasten ondubbelzinnig te afficheren. Immokantoren en eigenaars reageren traag en vaak met tegenzin. En hoe los je het op met de affichage van een appartement op bijvoorbeeld de tiende verdieping?

STENE

In Stene²² vinden we nog de schaarse hoeven die Oostende rijk is. De rustieke dorpskern leek veertig jaar geleden ten dode opgeschreven: vergeten, verwaarloosd, onaantrekkelijk, met slechte verbindingen en vooral : bedreigd door de nieuwe verkavelingen van de oprukkende stad. De dorpsstraat werd verbreed, het kerkhof vóór de kerk verdween.

Het "Jaar van het dorp" (1978), één van de eerste Vlaamse erfgoedacties, opende bij enkelen de ogen voor de waarde en de schoonheid van de landelijke site binnen het stadswefsel. Rusticiteit vertaalde zich in Stene in het openen van herbergen en restaurants. De Clarahoeve werd een buurtcentrum en raakte volledig ingesloten door bebouwing. De stemmige dorpskerk blijft nog steeds erg geliefd als decor voor romantische trouwpartijen. Stene is werkelijk het "dorp in de stad".

OPVALLENDE HOOGBOUW

De gronden van het oude Royal Palace Hotel op de Zeedijk lagen er na de oorlogsjaren ongebruikt bij. In 1956 plande het stadsbestuur er een hotel dat het grootste van België moest worden. Er kwam een groot appartementsgebouw het "Royal Palace" dat in diverse fasen gebouwd werd.

Van kilometers ver zichtbaar is het "Europacentrum", de fel gecontesteerde woontoren die in de jaren '60-'70 van vorige eeuw gebouwd werd. Wat daarvoor moest verdwijnen was niet min : een gezellige huizenrij in de uitgaansbuurt en het waardevolle theatergebouw van architect Alban Chambon. De initiële politieke belofte om binnen dit complex een nieuwe schouwburg te realiseren, werd nooit ingelost.

Als wooncomplex met een hoogte van 104 meter en 34 verdiepingen domineert het Europacentrum de Oostendse skyline. Het had lange tijd een allesbehalve goede reputatie wegens snelle bewonersrotatie en criminaliteit. Bovendien zorgt het kolossale pand voor onaangename winderige turbulenties in de buurt. De tearoom met spectaculair panorama op de hoogste verdieping is inmiddels al jaren gesloten.

Het "Europacentrum" staat symbool voor het "Piers-tijdperk", de periode waarin Jan Piers burgemeester was en samenviel met een golf van blinde kaalslag van oude waardevolle architectuur. Zelfs de prachtige door Hankar ontworpen art-nouveauezitbank in de Koninginnelaan moest er toen aan geloven.

Aan het Ernest Feysplein verrees de residentie "De Mast" en aan de Mercatorlaan de residentie "Melinda", mooi in de middenas van de Leopold II-laan.

KONING AUTO ONDERDAK

In de binnenstad werd het parkeerprobleem snel acuut. Vele bestaande huizen hadden geen garage. Bovendien is er een toestroom van auto's naar de toeristische assen en het winkelcentrum.

De bovengrondse parkeerhaven Ritz²³ in de Witte Nonnenstraat die al opende in 1964, de parkeerhaven in het Europacentrum, op de hoek Langestraat/Louisastraat, op de hoek Hendrik Serruyslaan/Jozef II-straat, op het Leopold I-plein en naast de Permeke Galerij aan de

²² R. HUPPERTS, Steene en Stene, s.l., s.d. [1984]

²³ Op de plaats van de gelijknamige bioscoop

Torhoutsesteenweg reikten al vroeg oplossingen aan voor het escalerende parkeerprobleem van de centrumbewoners.

MEUBELMAKERS - MEUBELHANDEL

Ca. 1860 waren volgende meubelhandelaars bedrijvig : Vander Heyen & Frère, Vanderheyden-Somers. In de Kerkstraat 8 was er Charles Vanhille, die ook spiegels verkocht. Iets jonger was de meubelmaker en handelaar in spiegels en kaders De Gheselle²⁴. David was een grote meubelzaak op de hoek Langestraat en de Louisastraat, in het voormalige Hotel Fontaine. Het pand werd gesloopt in de jaren 60 en vervangen door een parkeergebouw. Ouvry-Schockaert²⁵ was een grote meubelzaak en bedrijf in schilderwerken in de Rogierlaan 42-44. De toonzalen werden later een sportpaleis. Lootens, op de hoek Kerkstraat-Ooststraat was een andere gekende zaak. En natuurlijk was er de meubelafdeling van de S.E.O.

BINNENHUISINRICHTING

Ca. 1912 was het huis Poupaert & Fils toonaangevend, tijdens het interbellum het huis Edouard Vereycken, Kapucijnenstraat 1. A. De Lodder was lokaal de vertegenwoordiger van het meubelhuis De Coene uit Kortrijk. In recentere tijden waren/zijn gekende namen : Galley (Kerkstraat), Limbor (Wittenonnenstraat), Desender (Rogierlaan, later Van Iseghemlaan), Old & New (Koningstraat) en Inno-Decor op de Groentemarkt.

VAN "SLUNSEKOPER" TOT KRINGLOOPCENTRUM

Wonen betekent ook huisvuil. Huisvuilophaling gebeurde lange jaren chaotisch en ondoordacht²⁶ : elkeen was vrij zijn type afvalbak te kiezen. In de zestiger jaren werden uniforme metalen vuilnisbakken ingevoerd die compatibel waren met een hefboomsysteem waarmee de ophaalwagens – "de meskarre" in 't dialect- werden uitgerust. Maar ook eenrichtingsverpakkingen (zakken, dozen...) werden getolereerd en probleemloos meegenomen. In de jaren '90 werd de plasticen vuilniszak ingevoerd en na een inlooptijd verplicht. Ze boden het voordeel dat de "mannen van de vuilkar"²⁷ de handeling van het terugplaatsen uitspaarden en de ophaalronde dus sneller afgehandeld kon worden. Later werd het gesorteerd ophalen van papier en karton en van plastic flessen en brikken ingevoerd.

Tot vóór de bouw van de verbrandingsoven werd het vuil gestort op een belt in de Steense polders. Nu is deze afvalberg overdekt met een aardelaag maar nog steeds te herkennen aan het hogere niveau..

Het "grof vuil" was jarenlang het domein van de voddenkooplui, de "slunsekopers". Met paard en kar tjakten ze door de Oostendse straten, elk hun eigen kenwijsje roepend. De laatste was zeker nog in de vroege jaren '70 actief. Oud textiel en oude metalen, oude meubels: alles werd opgeladen. Wie weet hoeveel waardevolle dingen zo niet op hun kar terecht zijn gekomen?

Vanaf de jaren '70 organiseerde de stad dan zelf periodieke grofvuilophalingen. Schattenjagers gingen ruim vóór de ophaalronde hun eigen ronde doen. Al was dat strikt genomen verboden. Nu moeten we zelf onze afgedankte onbruikbare of bruikbare spullen resp. naar een containerpark of naar het kringloopcentrum brengen. Tenzij we een afspraak voor ophaling van

²⁴ A. VAN CAILLIE, Oud Oostende in Beeld, 4, nr. 59

²⁵ Zie De Plate, jg. 1991, p. 210.

²⁶ D. FARASYN, Houdt Oostende rein anno 1786, in : De Plate, 1981, p. 205.

²⁷ Beeldbank Stadsarchief Oostende FT/C5064

grof huisvuil vastleggen bij de Reinigingsdienst. Maar ook dan is alles wat nog enigszins bruikbaar is al lang verdwenen tegen de wagen langsrijdt. Sommige mensen hebben daar blijkbaar een neus voor.

KAMERWONEN²⁸ EN HUISJESMELKERIJ

Oudere, vaak verwaarloosde huizen met verdacht veel deurbellen : het is een relatief jong fenomeen. Hier wonen mensen op één kamer van vaak niet meer dan drie op vier. Leven, slapen en koken gebeurt in één ruimte. Toilet, douche en keuken –indien die er zijn- zijn meestal gemeenschappelijk te gebruiken door alle inwoners.

In 2003 telde Oostende 96 panden met samen 460 zo'n kamers. Zeker is dat het aantal hoger was omdat vele dergelijke kamers fijntjes aan de aandacht onttrokken werden.

De bewoners zijn mensen die in een financiële crisissituatie zijn verzeild geraakt of met tegenslagen kampen. De huurprijzen schommelen rond de 180 à 220 euro. Een overstap naar een betere woonsituatie kan vaak niet wegens een te hoger huur, een nieuwe waarborg, kosten voor het verhuis, een berusting in de toestand, schaamtegevoelens om er met de bevoegde instanties zoals het RISO over te praten...

Aan de andere kant staat de verhuurder die uit een oud pand een maximum rendement probeert te halen door weinig te investeren in wooncomfort of veiligheid. Huisjesmelkerij is een schitterend Nederlands woord voor deze uitbuiting.

WORDT WONEN AAN DE KUST EEN PRIVILEGE?

De vastgoedmarkt aan de kust toont anno 2007 tekenen van overspanning. De prijzen stijgen bijna sneller dan de projectontwikkelaars hun gebouwen kunnen neerzetten. Voor frontaal zeezicht ben je al gauw enkele honderdduizend euro armer, voor lateraal zeezicht niet veel minder. Vandaar dat de achterliggende straten en buurten op wandelafstand van het strand ook in het vizier van de bouwers gekomen zijn. In Oostende is deze trend al wat langer op gang dan in de andere gemeenten van de middenkust. We denken aan woningen langs de Visserskaai, de squares, de straten rond de handelsdokken en rond het Leopoldpark. Maar in de betere buurten zonder zeezicht woedt nu overall felle strijd om de beste plaatsen. Het liefst worden twee, drie panden opgekocht om er één groot complex neer te zetten. Het slopen²⁹ van zeven aaneengesloten panden kwam in Oostende ook al voor. Voor het megaproject "Nieuw Helmond" (2005-2007) verdwenen zelfs twee volledige huizenblokken en werd een dwarsende straat, de Hertstraat, zomaar overbouwd. Voor het winkel- en woonproject op het Wapenplein moesten een toneelzaal en het Museum voor Schone Kunsten er in 2005 zonder pardon of enige tussenoplossing aan geloven. De aanpalende panden aan de zijde van Witte Nonnenstraat (waarvan één, de KBC, die niet meer dan dertig jaar oud was) en het al zo lang braakliggende terrein van "Huis Heuzel" gingen mee in het nieuwe project op dat opende in de lente van 2007. Onlangs trokken de eerste loftbewoners er in.

Pol Dermul, notoir immobiliënmakelaar van de kust, liet in "De Plate" in 2002 noteren : "Ongeveer niemand is gelukkig met de manier waarop onze Belgische kust werd geurbaniseerd en bebouwd. Als we het resultaat bekijken is er meer reden om te huilen dan om te lachen". In "De Standaard" van drie maart 2006 stelde bouwpromotor Bart Versluys koelweg : "Onze kust is eigenlijk te klein voor ons land".

²⁸ Zie De Grote Klok, oktober 2003.

²⁹ Oostende. Slopen zonder Ende. Het grote afbraakboek, Oostende, 2001.